

Karl XII:s drabanter

Återutgivning av text från 1910

En publikation från
e-boksbiblioteket.se

Karl XII:s drabanter
– Återutgivning av text från 1910

av Oswald Kuylenstjerna

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-487-3

Copyright © 2019 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.
Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

Den svenske kungen Karl XII var under många år en av de mest framgångsrikaste fältherrarna någonsin.

Ett av skälen till hans framgångar var att han skapade en av Europas första specialiserade elitstyrkor, drabanterna.

I den här e-boken får du en kort sammanfattning av hur den här styrkan skapades – och det hårda livet för soldaterna.

Författare till texten är Oswald Kuylentjerna (1865–1932) som var före detta militär och museichef.

Den här texten publicerades ursprungligen år 1910 i tidskriften ”Svenska Julboken med bidrag af svenska författare och konstnärer utgifven under redaktion af Hugo Samzelius” med rubriken ”Karl XII:s drabanter. En karaktäristik”.

Eftersom den här texten skrevs för mer än 100 år sedan så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

Karl XII:s drabanter

Den här texten publicerades ursprungligen år 1910 i tidskriften "Svenska Julboken med bidrag af svenska författare och konstnärer utgifven under redaktion af Hugo Samze-lius" med rubriken "Karl XII:s drabanter. En karaktäristik". Författare till texten är Oswald Kuylenstjerna (1865–1932).

Inga svenska krigargestalter stå i folkmedvetandet omgifna af ett sådant sagolikt skimmer som Karl XII:s drabanter. I sin dikt »Axel» gjorde Tegnér drabanten Axel Erik Roos till händelsernas hjälte. Samma nationalskald, som med sin »Frithiof» låtit vikingatiden på nytt stiga fram för en senare tids blickar, målade här bilden af en Karl XII:s drabant.

»Det var en kristnad vikingstam
Ej olik den, som fordom sam
På drakar öfver mörkblå vågor.»

Men hvad man, i fråga om faktiska upplysningar känt till rörande drabanterna har hufvudsakligen inskränkt sig till några knapphändi-

ga upplysningar i Nordbergs »Carl XII:s historia» samt en del biografiska notiser i Ennes' »Carl XII:s krigare». Det var först då författaren till denna lilla uppsats i krigsarkivet påträffade drabanternas aflöningsrullor samt en del andra papper, som det kunde blifva möjligt att göra en någorlunda fullständig framställning af denna märkliga kårs historia.¹

Allt sedan Gustaf Vasas tid hade *drabanter* beledsagat de kungliga personerna, men det var först Karl XI, som gjorde dessa drabanter till en fullständigt organiserad kår. Drabanterna bildade under hans tid ett kompani, som var förlagdt med fyra korporalskap i Arboga och två i Köping. Härifrån kommenderades de på kungsvakt i Stockholm. För drabanternas tjänstgöring utgaf Karl XI en mängd detaljerade föreskrifter, som ännu finnas i behåll.

Det var emellertid som bekant Karl XII som gjorde drabanterna till den berömda kår, hvars rykte med hans eget skulle gå öfver världen. Han förvandlade nämligen sin faders forna palatsgarde till en elitkår, sammansatt uteslutande af officerare. Under loppet af år 1700 gjorde han de äldre och för tjänsten i fält mindre lämpliga drabanterna till stånddrabanter hos sin syster, prinsessan Ulrika Eleonora, eller beviljade dem afsked med pension. »Men i deras ställe», skriver Nordberg, »utsöktes ett ungt och friskt manskap af löjtnanter, kornetter och fänrikar ifrån regementena så att denna staten hade näppeligen sin like vid något hof i Europa.» Själff öfvertog nu Karl XII det omedelbara befälet öfver drabanterna i egenskap af kapten för drabantkåren. Hans närmaste man blef Arvid Horn, med titeln kaptenlöjtnant.

1 Se »Karl XII:s drabanter, af Oswald Kuylenstjerna», 95 sid. med illustrationer.

Vid utbrottet af det stora nordiska kriget hade sålunda Karl XII såsom sin livvakt, sin ordonnansskvadron och i viss mån såsom sin stab ständigt i sin närhet en elittrupp på närmare 200 man, hvaraf ingen hade mindre än kaptens eller ryttmästares grad, men hvars löjtnanter hade öfverstes rang och hvars kaptenlöjtnant var generalmajor.

Hurudana män voro då dessa ryktbara drabanter? Huru sågo de ut, och hvilka voro deras förnämsta egenskaper?

Det är själfklart, att drabanterna togo sin egen chef, den unge hjältekonungen, till sitt ideal och i yttre och inre måtto sökte efterlikna honom.

Sitt hår buro de i de flesta fall liksom han, kortklippt och tillbakastruket. Deras uniform var lik den, som Karl XII själf plägade bära, endast mera utsirad och prydd med guldgaloner. På sina långa värjor, som hängde i lifgehång af älghud, buro de värjband af blått och gult silke. Till deras beväpning hörde äfven pistoler och karbin. Harnesk med bröst- och ryggstycke samt älghudskyller fullständigade utrustningen.

Drabanterna voro, som ofvan är nämndt, uttagna bland arméns käckaste och duktigaste officerare. Fysisk styrka och uthållighet samt okänslighet gentemot kroppsliga lidanden hörde därför till deras förnämsta egenskaper. Axel Roos uppgifves sålunda hafva blifvit 16 olika gånger blesserad, och om en annan drabant, Anders Lindbom, berättar prins Max af Würtemberg, »lilla prinsen», Karl XII:s vän och trogna följeslagare under det stora fälttåget i Ryssland, följande märkliga historia:

»Medan konungen stod vid Radoskowize, sof en gång lifdrabanten Anders Lindbom ensam i en bondkammare. Hans betjänt, en

polack, som hade begär efter hans penningar, smög sig vid midnattstid in, drog med ena handen bort benkläderna och börsen, hvilka lågo under hufvudet, sköt med den andra två kulor i hans hufvud och flydde därifrån. Lindblom står upp, går öfver gården till två kamrater, men kan icke gifva dem något riktigt besked utan säger blott: »det är något besynnerligt med mig». De slå upp ljus och finna då, att blodet strömmar öfver kamratens ansikte, och att två plattruckta kulor sitta i hufvudskålen. Lindbom lade sig åter ned, efter några dagar gör han åter tjänst såsom förut, har den förnöjelsen att se den ertappade skurkens förskräckelse öfver hans uppträdande, och lefde 30 år därefter.»

Johan Giertta, som hade blifvit löjtnant vid drabanterna 1708, blef vid kalabaliken i Bender tillfångatagen och fastlåstes vid en brunn för att vattna byns boskap, »hvilket räckte nio dygn, därunder han om dagarna bespisades med hafremjöl och varmt vatten och om nätterna nedsänktes i en underjordisk håla». Sedan han friköpts ur fångenskapen och upphört att som en fången träl vattna turkarnas boskap, blef han generalmajor af kavalleriet. Denna behandling var emellertid ett intet gent emot den, som ryssarna läto vicekorpralen vid drabanterna Johan Fredrik Ryhl utstå, då det rymningsförsök misslyckats, som denne i förening med drabantkorpralen Kursell planlagt i Kasan 1710. Han inneslöts nämligen i ett underjordiskt hvalf i ett torn, »hvarest han i största elände tillbragte nio år, och måste därunder mest lefva af vatten och bröd». Hvilken järnhälsa denne man måtte hafva ägt framgår af det faktum, att han öfverlefde denna behandling och slutligen år 1722 hemkom från fångenskapen. Han dog i Finland vid 65 års ålder såsom öfverste.

Den andra af de stora egenskaperna, hvilka skulle göra dessa dra-

banter så ryktbara, var deras glänsande mod, som icke skydde några faror. Från drabantskvadronens oförvägnas sätt att utan tvekan anfälla fienden i sporrsträck härstammar den nutida ryttarschocken. Att uppräknas alla de tillfällen, hvarvid drabanterna utmärkte sig, och under hvilka de lade i dagen sitt dödsförakt och sin glänsande tapperhet, skulle vara detsamma som att utförligt skriva kårens historia under alla de Karl XII:s fälttåg, i hvilka de deltog. Vältaliga ord tala emellertid förlustsiffrorna under de stora slagen. Vid Narva stupade 12 drabanter och sårades icke mindre än 26, af hvilka tre afledos af sina sår. Vid Holofzin stupade, förutom kaptenlöjtnanten Otto Wrangel, 12 drabanter och sårades 33. Vid striden vid Krasnokutsk-Gorodnoe stupade 10 drabanter.

Men aldrig hafva dessa Karl XII:s drabantes själfuppoffring och pliktuppfyllelse framträdt mera tydliga än under den sista stora strid, i hvilken de såsom kår deltog — i slaget vid Poltava. De följde sin konung från den stund, då han vid tolftiden på natten till den 28 juni 1709 lät lyfta sig upp i sin hästbår, för att medfölja gardet vid framryckningen. De redo vid sidan af hästbåren under striden och afvärdade gång på gång angreppen af öfverlägsna ryska styrkor. Visserligen har man ännu icke kunnat med full visshet fastslå namnen på dem, som stupade under slaget, men allt tyder på, att den af traditionen angifna siffran 21 är i det närmaste riktig.

Men frågar man sig måhända: dessa drabanter voro dock människor, de hade väl såsom alla människor en del fel och svagheter? För visso sänkades icke sådana, och bilden skulle icke vara fullständig, om de icke medtogos.

Klingan satt tydligen löst i slidan till och med i Karl XII:s närhet. Ehuru dueller voro strängt förbjudna, förekomma i rullorna icke

mindre än 12 drabanter, straffade och afskedade på grund af duell. En drabant blef arkebuserad i Bender 1712, därför att han »ihjälstuckit en kockspojke», och om en annan drabant heter det, att han blef ihjälstucken af en kamrat »knall och fall uthi fylleri». Men så godt som alla de 362 drabanter, som nu äro till namnet kända, voro oförvitliga, plikttrogna och dugliga män, och de flesta bland dem, som öfverlefde Karl XII:s stora odyssé, som icke stupade eller dogo af sina sår, som icke fröso ihjäl eller afledo af fältsjukan, som icke funno sin graf under halfmånens tecken i det osmaniska riket eller på fångarnas kyrkogårdar i Sibirien, utan som till sist återkommo till fäderneslandet, uppstego till höga värdigheter och dogo som öfverstar, generaler eller landshöfdingar. En del af dessa hade tidigare som simpla soldater postat vid Karl XI:s dörr. Ännu 1716 fanns det kvar bland drabanterna icke mindre än 11, som hade varit drabanter af »förra stammen», d. v. s. varit gemene man. Men äfven bland dem, som hade vunnit inträde i drabantkåren under krigsåren, funnos många, som hade börjat sin bana som soldater. Dit hörde *Jonas Alstrin*, adlad Adlerstråle, om hvilken det heter: »general Adlerstråle var bergsmansson från Alsters socken i Värmland», och *Olof Boman*, adlad Segersköld, om hvilken Ennes säger: »general Segersköld var bondeson från Nerike». Sempel soldat var likaledes *Malcolm Björkman*, då han var med vid landstigningen på Själland, men han steg i graderna omväxlande med att han sårades, såsom vid Narva, Klissow och Veprik, till dess han blef drabant hos Karl XII, för att ett halft år senare stupa vid hans sida, den 17 juni 1709, vid det olyckliga tillfälle, då Karl kort före slaget vid Poltava sårades i foten.

Det fanns sålunda utom Karl XI:s forne drabanter, som alla varit gemene man, äfven andra, för hvilka tjänsten i drabantkåren var för-

sta steget till höga värdigheter. Det visar hur Karl XII var, i detta som i så många andra afseenden, före sin tid, att han, i dessa bördsfördomarnas tider, satte till samma tjänst i samma kår unga officerare ur Sveriges förnämsta familjer af släkter sådana som Horn, Wrangel, Lewenhaupt, och med dessa män, som postat utanför konungens dörr som menige man. Olärda krigare, som knappast kunde skrifva sitt namn, redo här sida vid sida med unge män, som fulländat sin uppfostran vid utländska akademier. Äran att lefva och dö i konungens närhet gjorde alla till likar.

*

Nära 200 man hade drabanterna varit 1700. Ännu i december 1708 räknade de med befäl 164 man, ty Karl XII försummade icke att, trots den stora afgangen under striderna, hålla sin livvakt fulltalig.

Men Poltavas dag skiljer drabanterna i tre hopar: de 21 som stupade, de 15, som gingo i rysk fångenskap, och de omkring 80, som följde konungen till Bender.

Af dessa senare återkommo föga mer än hälften till Sverige.

Bristen på officerare gjorde det då omöjligt för Karl XII att återuppsätta drabantkåren, efter de grunder, som infördes 1700. I stället uppsattes i slutet af 1716 den s. k. Lifskvadronen, i hvilken flertalet af de ännu kvarlevande drabanterna ingingo såsom befäl, men hvars 360 man uttogos bland de af regementenas manskap, som uppfyllde vissa villkor. Dit hörde att de skulle vara: »Om 20 till 30 års ålder, ogifte, quicke och hurtige till sinnes och otorstige.»

Gemene man vid Lifskvadronen, hvilka benämndes friryttare,

buro en guldgalon, »en god fingers bred», kring den svarta hatten, blå rock med läderfärgadt engelskt »boysfoder», älghudsbuxor »utan söm mellan låren, smala vid knä» och halfstyfva stöflar» med något stora kragar», »engelska sulbottnar» samt svarta polerade sporrar.

*

Sålunda var den nya mönsterkår organiserad och utrustad, som hade att taga i arf drabantkårens traditioner.

Lifskvadronen ägde bestånd under Karl XII:s återstående lefnad och red med i sorgetåget vid hans begrafning den 26 februari 1719. »På högra sidan, vid hufvudet af det Kongl. Liket gick Capitein Lieutenanten och General Majoren Johan Giertta», och drabanter gingo med sänkta florbhängda bardisaner på ömse sidor om liksläden.

Men då sedan vid Castrum doloris under Riddarholmskyrkans hvalf, vid skenet af de sexhundra hvita vaxljusen, drabanterna läste de med gyllene bokstäfver på svart sammet anbragta latinska orden, som på den ena taflan förtäljde om framgångens nio första år med deras lysande segrar, och på den andra talade om motgångarnes och de mörka ödenas nio sista år, då runno förvisso öfver deras kinder, dessa ärriga kinder, frostbitna af Ukrainas vind, brynta af turkiska steppers sol, trohetens tysta tårar. Och till sig själfva kunde de säga: om ock våra namn äro ringa, så skola de dock nämnas vid sidan af *hans*, och hans namn skall icke förgätas förrän vid tidens slut. Hans namn skall icke glömmas, så länge det svenska språket har ord, som heta *mod* och *mannadygd*, och våra namn skola ej utplånas, så länge det ännu finnes ett ord, som heter: *trohet*.

Man har anmärkt, att det var ett stort slöseri med kraft att använda som simpla ryttare ett urval af arméns yppersta officerare. På detta har jag i det i noten omnämnda arbetet om Karl XII:s drabanter svarat:

»Så utan värde var dock icke detta sammanförande af nära två hundra hjältar till en enda kår under konungens eget befäl. Karl hade i dessa drabanter sin ständiga eskort och sin ordonnansskvadron, men — mer än så — drabantkåren var en ackumulator af mod och mannakraft. Han själf kände sig på sin rätta plats omgifven af dessa de tappreste bland de tappre. Han kände sig vara hvad han var: den främste hjälten bland hjältar. Han hade verkliggjort sin barndomsdröm. Likt Alexander trädde han i spetsen för blomman af ett ädelt krigarfolk. I fjärran hägrade Granikos och Issos.

I ett högkvarter, där ödesdigra planer skola uppgöras och de vägar utstakas, som gå öfver tusendes lik, där råder gärna betänksamhetens ande. Ett sådant ansvar böjer äfven de starkaste. Men ingen seger vinnes utan det ljusa segerrika hoppet, och i ett högkvarter behöfves därför ej blott klokt beräknande strateger med klara hufvuden, utan ock män, som endast vänta på en vink för att rida emot döden.

Man förstår också bättre Karl XII:s ungdomssegrar, då man kommer ihåg, huru han städse brukade ha dessa sina drabanter närmast intill sig i sitt högkvarter. Men äfven för hela hans här spela drabanterna en stor roll. Då soldaterna under striden sågo denna glänsande kår spränga fram, sade de: »där är drabanterna, med dem är kungen,

med honom segern!»

Viktiga ord och personer

Alexander den store.

[365 f Kr – 323 f Kr] Kung i Makedonien som erövrade stora delar av Mellanöstern och skapade ett av forntidens största riken. Var kung från 336 f Kr till sin död. Avled i Babylon av okända orsaker.

Bardisan.

Förkortad pik, ca 3,5 meter lång, använd av infanteriet.

Castrum doloris.

Latin som betyder ”sorgeborg”. Konstnärligt uttryck om de dekorationer som används för att hedra döda. Används enbart om dekorationerna kring likkistan.

Ennes, Barthold Anders.

[1764–1841] Svensk militär och författare. Deltog bland annat i kriget 1806–1808. Skrev flera böcker om historia, bland annat ”Underrättelse om det gamla fylkeskungariket Finnheden” (1809) och ”Svenskarne i Bender” (1808).

Granikos.

En flod i dagens Turkiet. Är mest känd för det stora slag som

utkämpades här år 334 f. Kr. Alexander den store vann en klar seger mot trupper från det Akemenidiska imperiet.

Gustaf Vasa.

[1496–1560] Svensk kung från 1523 till sin död 1560. Gustav Vasa är en av de mest inflytelserika kungarna i svensk historia. Gustav införde arvsmonarkin i Sverige och reformerade kyrkan. Många menar att Vasa skapade den moderna svenska nationalstaten.

Horn, Arvid.

[1664–1742] Svensk militär och politiker. Var under en lång tid Sveriges mäktigaste man och regerade i princip landet som lantmarskalk.

Issos.

En by vid floden Pinarus i södra delen av nuvarande Turkiet. Här utkämpades slaget vid Issos år 333 f. Kr. Alexander den store vann här en klar seger mot Perserriket och ledaren Dareios III.

Karl XI.

[1655–1697] Blev svensk kung vid 5 års ålder 1660 under namnet Karl XI, men tog inte tronen i besittning förrän 1672. Gjorde omfattande insatser för att återupprätta svenska armén och flottan. Tog också initiativet till en centralisering av den svenska staten. Var också ansvarig för den försvenskning som genomfördes i de tidigare danska delarna av riket.

Karl XII.

[1682–1718] Svensk kung från 1697 tills sin död år 1718. Till-

bringade större delen av sin regeringstid i strid. Är kanske mest känd för det svenska nederlaget i slaget vid Poltava. Dödades av en norsk kula under belägringen av Fredrikstens fästning år 1718. Efter Karl XII:s död tappade Sverige sin roll som stormakt.

Kuylenstierna, Oswald.

[1865–1932] Svensk militär, journalist och museiman. Började sin karriär inom militären och utsågs till kapten vid Göta artilleriregemente 1903. Han tjänstgjorde länge som chef för Artillerimuseum i Stockholm Han är mest känd för sina många texter och böcker om Karl XII.

Nordberg, Jöran A.

[1677–1744] Svensk riksdagsman, präst och hovpredikant. Var kung Karl XII:s personlige präst och biktfader och följde honom ofta på resor och fälttåg. Är i dag mest känd för den biografi han skrev om Karl XII, "Konung Carl den XII:tes historia" (1740).

Osmanska riket.

Ett av medeltidens största riken. Osmanska riket uppstod i slutet av 1200-talet i västra Turkiet och expanderade snabbt till att omfatta större delen av Mellanöstern och östra Medelhavet. Riket varade i mer än 600 år tills det upphörde år 1923. Osmanska riket kallas ibland även för Ottomanska riket.

Skyller.

Skydd mot väder.

Stora nordiska kriget.

Det vanliga namnet på den stora konflikten som pågick i östra

och mellersta Europa under åren 1700–1721. På ena sidan i kriget stod Sverige, hertigdömet Holstein-Gottorp och under några år också Osmanska riket, på den andra sidan Danmark-Norge, Ryssland och Sachsen-Polen. Kriget slutade med att det svenska stormaktsriket styckades upp, bland annat erövrade Ryssland stora delar av det baltiska området och Preussen erövrade Svenska Pommern.

Tegnér, Esaias.

[1782–1846] Svensk biskop, professor, poet och författare. Var ledamot i Svenska Akademien från 1819. Är mest känd för verken "Svea" (1811). "Frithiofs saga" (1825) och "Karl XII" (1818).

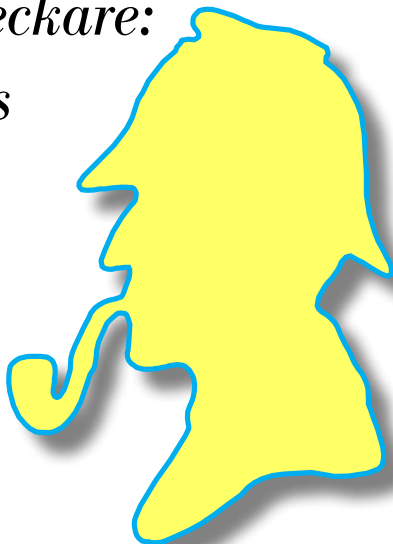
Ulrika Eleonora.

[1688–1741] Svensk drottning som regerade i Sverige från 1719 till 1720. Var dotter till Karl XI och syster till Karl XII. Hennes make Fredrik [1676–1751] tog över tronen år 1720.

*Om du gillade den här e-boken
så kolla in våra deckare:*

- *Sherlock Holmes*
- *Filip Collin*
- *Leo Carrington*
- *Asbjörn Krag*
- *Auguste Dupin*
- *Dick Donovan*

Mer info: www.klassiskadeckare.se